

KAPITEL 6

Bestialitet, plyndringer og menneskejagter - et hæret Afrika

Det sorte blod strømmer mod nord.
Ækvator lugter af lig.

Henry Morton Stanley

Ibn Khaldun sammenligner den jihad motiverede arabiske ekspansion med ”soldater, der end ikke skåner skovene”. I lighed med Attilas horder spredte også araberne ifølge Ibn Khaldun ødelæggelse overalt, hvor de trængte frem gennem de sortes land til Middelhavets kyster. Alt imens europæiske forskere i midten af det 19. århundrede ledte efter resterne af faraoerne og udforskede ruinerne i Theben og Persepolis, hærgede arabisk-muslimske slavehandlere det sorte kontinent og det bytte, de tog under frygtelige menneskejagter ved Afrikas østkyst, i Nildalen og i Sudan, blev ført bort i sammenlængede grupper. Alt dette foregik udelukkende, for at notabiliteterne i Egypten, Arabien, Persien og Tyrkiet kunne tilfredsstille deres umættelige luksus. Slavehandlerne blev forsynet fra syv territorier ved Øvre Nil:

1. Galla-folkets land i det sydlige Abessinien (det nuvæ

rende Etiopien), mellem den 3. og 8. nordlige breddegrad. De mange fanger herfra var værdsat af de arabiske muslimer.

2. Landet imellem de to Nilfloder; her blev indfangningen foretaget af berta- og dinka-folk.
3. Agaw-stammens område i hjertet af Abessinien mellem Tigray og Amhara og den nordvestlige grænse i det øvre Abessinien.
4. Den øvre Hvide Nil inklusive bredderne omkring søerne.
5. Det øvre Bahr El Ghazal, hvor de indfangne især var bongoer, bakuker og mitluer.
6. Dar-Fertite.
7. Højlandet i det sydlige Kordofan. Nubaerne fra denne egn var påskønnet for deres skønhed, intelligens og håndelag.

For araberne var hver fange en slags veksler, der kunne diskonteres eller ligefrem bruges som pant. Prisen for afrikanere, som var blevet reduceret til et almindeligt krigsbytte, umenneskeliggjort og behandlet som kvæg, ahang ikke blot af det ydre, men også af etniske tilhørsforhold og alder. Der var stort set ingen ældre slaver, idet man blev forsynet tilstrækkeligt med ung arbejdskraft, som blev udpint og døde fjernt fra deres hjemstavn.

Hvert år blev mere end én million mennesker taget fra deres familier og deres stammer. Af alle slavehandlens praktisser var de arabisk-muslimske slavehandlers den blodigste.

Efter deres ankomst til Afrika blev deres røveriske overfald og andre ”krigsrov” gradvist mere gennemtænkte og systematiske. Blandt deres ”jagtteknikker” er følgende: Efter at have omringet en landsby midt om natten og dræbt dens vagtposter gav lederen et signal, hvorefter hans medgerningsmænd tændte deres fakler. Landsbyboerne, der blev overrasket i deres søvn, var ude af stand til at forsvare sig, og ældre mænd og kvinder blev massakreret. Resten blev bundet med henblik på den fremtidige lange transport. Det hændte, at flygtninge søgte tilflugt på savannen, men slavehandlerne satte ild til den for at jage dem ud. Herefter fulgte den lange march for de overlevende mod kysten eller tværs igennem den ubarmhertige ørken mod Nordafrika. Tabene undervejs, der er estimeret til omkring 20% af ”husdyrholdet”, var uundgåelige.

Karavanernes rejse tværs gennem ørkenens ocean af sand varede undertiden måneder. Man kan prøve at forestille sig fangernes overlevelsesbetingelser: De voksne mænd var parvist ”sammenkoblet” ved hjælp af en gaffel af træ og fastholdt af en jernkæde (der skar i huden) under deres uendelige og pinefulde vandring. Der var koldt om natten, varmt om dagen, sult, udsældning, pisk og sygdomme ... Børnene blev ikke skånet. Den tyske opdagelsesrejsende, læge og naturforsker Gustav Nachtigal giver en øjenvidneberetning:

De stakkels børn fra de sorte lande ser ud til at møde døden her på den sidste etape af en lang, fortvivlende og anstrengende rejse. Den lange rejse har gradvist ødelagt deres unge kræfter på grund af alt for lidt mad og drikke; kontrasten imellem på den ene side de rige naturressourcer og den høje luftfugtighed i deres hjemland og på den anden side den tørre og udmattende luft

i ørkenen; trætheden og de afsavn, som deres herrefolk og omstændighederne påtvinger dem. Deres sidste modstandskraft forsvinder undervejs, hvor mindet om hjemlandet forsvinder, frygten for en ukendt fremtid trænger sig på, og de lider under en dødelig udmattelse på den uendelige rejse under slag, sult og tørst. Hvis de stakkels skabninger ikke har kræfter til at rejse sig og gå påny, efterlades de simpelthen, og deres ånd udslukkes langsomt under den ødelæggende påvirkning fra solens stråler, sult og af tørst ...

Da missionæren David Livingstone første gang kom op til Tanganyikasøen, fandt han fredsommelige folk, der modtog enhver fremmed, der vovede sig dertil, med fred. Disse folk høstede durra, vævede lærredsstoffer og udførte smedearbejde. Da den kendte opdagelsesrejsende kom tilbage til Tanganyikasøen nogle år senere, eksisterede al den lykke og rigdom, som han havde set, ikke længere. Han genfandt ikke noget af det, som han tidligere havde beundret. De forladte marker var tilgroet med højt græs og buske. Afgrøderne var forsvundet. De vilde dyr havde erstattet husdyrene. Der lå en dødens stilhed over landsbyerne, hvor husene var brændt ned af de arabiske slavehandlere. Sommetider løftede enkelte overlevende hovedet midt ude på savannen eller blandt flodernes siv, og når de så, at det ikke var en araber, rakte de hånden ud for at bede om lidt mad. Det var i dette univers, at det symbolske møde fandt sted imellem synden og dyden.

I 1866 sendte *Royal Geographical Society* den da 53-årige Livingstone ud for at udforske Tanganyikasøen, hvor han håbede at finde Herodots legendariske fontæner, kilderne til den majestætiske flod Nilen. Da han blev syg i et område præget af epidemier og handel med fanger, måtte han trække sig til-

bage til landsbyen Ujiji på den østlige bred af Tanganyikasøen. Stanley var for sin part taget af sted fra Zanzibar for at finde Livingstone efter en vandring på 3.500 kilometer og 411 dage. Den 10. november 1871 kom han til Ujiji. Mens befolkningen fejrede ham, kom en anden hvid mand, med et afmagret skægget ansigt, ud af en hytte og bevægede sig langsomt hen imod ham. Stanley tog sin hat af og henvendte sig til ham med denne lakoniske og berømte hilsen: ”Dr Livingstone, I presume?”. Missionæren David Livingstone, der udforskede det østlige Afrika, havde ikke mødt nogen europæere i fem år og blev betragtet som værende forsvundet ... Han blev den dag genfundet af den skruppelløse amerikanske journalist og eventyrrejsende i den landsby, hvor han fredeligt havde etableret sig. Stanley blev dybt bevæget over mødet med den generøse missionær.

De udforskede sammen Tanganyikasøens bredder i fem måneder. Stanley fortæller, at da han første gang tog ned ad Congofloden, havde han besøgt et land på størrelse med Irland og befolket med en million indbyggere. Da han kom tilbage til denne egn få år senere, var den ødelagt. Øjenvidner fortalte ham, at der nu ikke var flere end 5.000 indbyggere: De arabisk-muslimske slavehandlere var kommet forbi. Menneskejægerne ankom i stort antal, med deres heste, æsler, kameler, deres lange klæder, geværer, og varer beregnet til byttemandler. Hvis de mødte stor modstand, bestræbte de sig på at så splid inden for stammen. Stammerne splittedes af indre kampe udløst af ledere, der var blevet manipuleret af slavehandlerne, der købte fanger af den vindende part.

Stanley konstaterede, at der i nogle regioner i Afrika næppe var mere end 1% tilbage af befolkningen efter slavehandlernes hærgen. Ved Tanganyikasøen kunne man overalt se tydelige spor af slavehandlens rædsler. Nachtigal, der endnu ikke kendte området, ville gå frem til søbredden. Men ved synet af de mange lig langs stien, halvt fortærede af hyæner og rovfugle, trak han sig væk fra det forfærdelige syn. Han spurgte en araber, hvorfor der var så mange lig omkring Ujiji, og hvorfor man lod dem ligge så tæt på byen, hvor man risikerede sygdom. Araberen svarede ham ganske uanfægtet, som drejede det sig om den simpleste ting af verden:

Førhen plejede vi at smide ligene af vores døde slaver her, og hver nat kom hyænerne og tog dem. Men i år har antallet af døde været så stort, at dyrene ikke kan overkomme at spise dem. De er vel blevet trætte af menneskekød.

Sådan var den arabisk-muslimske slavehandels rædsler overalt, hvor menneskejægerne opererede. Og dette er sket i nyere tid, det vil sige midt i det 19. århundrede. Egypteren Muhammad Ali Pasha, der var bevidst om den økonomiske dimension af den afskyelige handel, regulerede slaveriet i 1840-1855 for at sikre sin regering særlige rettigheder. Han udsendte ekspeditioner til den øvre Nildal, hvor de praktisk taget affolkede Nubien. Han fik i Khartoum by bygget en af de største handelsstationer for slaver i området. Man kunne i *Annales du commerce extérieur* [Årbog for udenrigshandel, o.a.] læse denne kyniske kommentar:

Den europæiske koloni i Khartoum etablerede sig her ved opdagelsen af Den Hvide Nil i 1840. Den egyptiske regering havde først monopoliseret den lukrative handel

på floden og havde ansat nogle europæere til handlen med elfenben og slaver. Europæerne satte sig imidlertid for egen regning for at udforske Nilen.

I dette område var den gruppevækkende Ahmed Agad egypternes fribytter, og han var ikke mindre berygtet som handelsmand og slavehandler. Den egyptiske regering havde skræddersyet en kontrakt til ham med eksklusiv ret til handlen med fanger på et areal på 230.000 kvadratkilometer. Men det lykkedes ham aldrig at opnå eksklusiviteten, eftersom han blev udkonkurreret af mere magtfulde arabiske menneskejægere: baggara-nomaderne fra Sennar. Nogle opdagelsesrejsende siger, at de indtrængende nomader kunne genkendes på deres fletninger, og at de red på raceheste og okser. Når de ikke udførte høstarbejde eller handlede med gummi, gav de sig af med jagt på indfødte. Menneskejægerne lagde sig i baghold i nattens mørke og spredte panik i de lokale befolkningers midte. De kaldte de sorte for *el-mal*, det vil sige ”kapitalen”. De betragtede den sorte mand som en ikke-realiseret indtjeningskilde, som man skulle undgå at beskadige før salget. Da den egyptiske regering blev underrettet om disse menneskejægers enorme indtjeninger, sendte regeringen frygtindgydende sudanesiske lejesoldater imod dem for at tvinge dem til at dele deres fortjenester med sig. Der organiseredes under egyptisk kontrol eller fra deres nye allierede lejesoldater de frygteligste kampe i de enorme landområder. Hundredvis af landsbyer blev systematisk brændt af. De ansvarlige for disse forbrydelser var egyptere og tyrkere, og de blev ofte hjulpet af eventyrere fra Østrig, Italien og England, der kom for at

bibringe dette helvede det sidste nye indenfor moderne våbenteknologi.

Disse ”forfærdelige” folk kerede sig ikke om deres ære eller om deres landes gældende love om slaveriets ophævelse. De foretog deres forbrydelser under dække af en tilsyneladende respektabel handel, men de hjalp de arabisk-muslimske slavehandlere under deres morderiske overgreb. Officielt handlede de med guld og elfenben. De var de første lejesoldater, der turde ”kaste sig ud i” at trænge ind i kontinentet. Man beskrev dem som ”helvedes afkom”, ”det ondeste onde”, ”mordere, utugtige, røvere”. Fra Sudan drev de deres ekspeditioner langt ind i kontinentets indre. De frarøvede de lokale befolkninger deres elfenben, som disse ikke længere ville sælge. De delte sig i to grupper: Den ene gruppe dræbte elefanter i skoven, og den anden gruppe tog sig af at massakrere dem, der gjorde modstand, og fange de overlevende. Efter at have samlet deres bytte havde de brug for bærere. De tvangsindlagde arbejdsdygtige fanger til dette uden at bekymre sig om, hvad de siden skulle gøre med dem. Når de ankom til de første arabiske stationer, solgte de fangerne til handelsmænd. Nogle af dem tænkte endda, at det var mere humant end at sende disse ulykkelige afrikanere tilbage til deres land, hvor forbryderne havde ødelagt markerne og brændt husene. Efter at have indkasseret den ”dobbelte fortjeneste” kunne de nu i ro og mag fortsætte med at hjælpe de arabiske slavehandlere med deres mindre kriminelle aktiviteter. Under den arabisk-muslimske slavehandel var lidelsen ikke en undtagelse; det var en uafbrudt normaltilstand for de sorte afrikanere.

Livingstones beretninger afdækkede kun alt for godt historien om alle disse skændsler. Efter Vestens ophævelse af slaveriet blev traktaterne ganske vist underskrevet for at udrydde skændslen. Men traktaterne blev aldrig ført særligt effektivt ud i livet på stedet. Allerede under konferencerne i Wien i 1815 og i Verona i 1822 blev slavehandlens rædsler betegnet som ”en plage der længe har ødelagt Afrika, nedværdiget Europa og martret menneskeheden”. Men det er uden tvivl udgivelsen af Livingstones og Stanleys rejseberetninger, der fik den belgiske kong Leopold II til at reagere. Fra det øjeblik, hvor den arabiske slavehandel ikke mere kunne komme ud på Det Indiske Ocean, tilbød den belgiske regent at trække sig ud af det østlige Congo. Han tog initiativ til at invitere *Conférence Internationale de Géographie* til Bruxelles. Mødet blev arrangeret af Émile Banning. Det blev afholdt den 12.-19. september 1876 og samlede fremtrædende personer så som Schweinfurth (Tyskland), Cameron (Storbritannien) og viceadmiral de La Roncière-Le Noury for Frankrig. Der blev dannet et internationalt selskab for udforskning og civilisering af Centralafrika. Dets virkeområde i det afrikanske kontinents indre blev afgrænset af det egyptiske Sudan mod nord, Zambeziflodens bassin mod syd og oceanerne mod øst og vest. Officielt var målet at genoptage udforskningen af det sorte kontinent og at bekæmpe araberne slavehandel. Intentionen var skam prisværdig, men på den tid var de europæiske landes førsteprioritet konkurrencen om at opnå den størst mulige udvidelse af deres indflydelsesområder.

Leopold II's initiativ tvang de congolesiske notabiliteter til aktivt at gå imod araberne. Efter indledende kamphandlin-

ger i 1886 udløste oprettelsen af handelsstationer en reaktion fra Sefu, der var søn af den berygtede arabiske slavehandler Tippu Tip. Han iværksatte i 1891-1894 en brutal arabisk offensiv med indsættelse af fire militærkolonner og 10.000 krigere. Belgierne konfronterede dem, men var mere optaget af deres økonomiske interesser end af en hurtig og definitiv afskaffelse af den arabisk-muslimske slavehandel. Araberne blev ikke desto mindre slået og jaget ud af Congo. Den tyrkiske sultan Abd-Ul-Hamid II ville ikke stå tilbage, så han underskrev den 16. december 1889 en *irade* (eller dekret), der forbød såvel slavehandel som lemlæstelser ved kastreringer på alle territorier under osmannisk herredømme.

Dekretet, der forbød salg af mennesker og mænds omdannelse til eunukker, tillod, at tyrkiske og engelske krigsskibe på systematisk vis inspicerede ethvert fartøj mistænkt for at transportere fanger. Disse dispositioner burde normalt have ført til en definitiv lukning af de to store slavemarkeder, som befandt sig i Tripoli og ved den arabiske kyst. Men gamle brydninger imellem Frankrig og England gjorde sig gældende her. Deres splid blev endda forstærket af bygningen af Suezkanalen. Franskmændene støttede Egypten, mens England beskyttede Det Osmanniske Rige. Selv om alle brave folk foregav at ville gøre en ende på den arabisk-muslimske slavehandel, så spillede økonomiske overvejelser og nationale interesser en afgørende rolle.

De europæiske magter beskæftigede sig først og fremmest med Afrika ud fra en intention om at skære det i stykker. De samledes til en konference og trak linier på landkort og til-

rettede riger. Den kyniske lord Salisbury indrømmede vedrørende Afrikas deling:

Vi gav hinanden bjerge, floder, og søer, mens vi – hvor utroligt det end kan lyde – ikke vidste nøjagtigt, hvor disse bjerge, floder og søer befandt sig.

Under påskud af at udføre en enorm opgave og arbejde for menneskehedens befrielse, så var de største kolonimagter ved fælles overenskomst overdrevent anerkendende over for hinanden og erklærede deres ret til det sorte kontinent. De var herefter moralsk forpligtede til også at anerkende en gæld over for kontinentet, der var ødelagt af den arabisk-muslimske slavehandel. Det lykkedes dem med tiden at udrydde fænomenet, men på den tid var det kun deres interesser, der vandt gehør. For ud over de rædsler, der fik Afrika til at forbløde, kom også spørgsmålene om den økonomiske orden og international politik omkring indgåede traktater imellem venner. Effekten af nogle diplomatiske forbindelser favoriserede snarere slavehandlen end modarbejdede den. Stormagternes rivalisering gjorde, at der i årtier endnu flød floder af blod i Afrika.

Den engelske tvetydighed var meget gennemskuelig. Majestætens flåde lå i Det Røde Hav. Ved at sejle langs Persiens kyst, der var nabo til deres indiske perle, var de i stand til at overvåge Eufrat. Englænderne blandede sig i de interne affærer i staten Oman, der var en storimportør af afrikanske slaver. De afholdt sig dog fra at tvinge osmannerne til at standse handlen. De havde den attitude over for alle deres ”venner”. Det var kort sagt et subtilt dobbeltspil, sådan som kun englænderne behersker det. Officielt tog de afstand fra slavehandlen

og modarbejdede den, men de lukkede øjnene, når det drejede sig om arabisk-muslimske slavehandlere. Tvetydigheden gjorde ondt værre. Franskmændene stod ikke tilbage for englænderne. Deres handlende landsmænd på øerne i Det Indiske Ocean overholdt ikke ophævelsen af slaveriet i 1848. De valgte at installere sig på Kilwa for fortsat at kunne forsyne markedet for handel med Zanzibar. Udvekslingerne skete her fra Mozambique. Deres fanger blev således fragtet fra Kilwa og Bagamoyo til Mellemøsten eller til øen Zanzibar om bord på arabiske dhow-både. I disse små både med et eller to sejl lå 100-200 fanger i flere rækker. De blev transporteret under forfærdelige forhold. De ulykkelige slaver lå sammenbøjede med knæene mod hagen oven på sten, der dannede ballast. Ved ankomsten til Zanzibar foretog man den dystre opgørelse. De døde blev kastet i havet og de døende blev efterladt på stranden. Det var kun de arbejdsdygtige mænd, der var ”privilegerede” og blev solgt til slavehandlerne.

Kirkens mænd og visse civile administratorer kæmpede uafbrudt i de franske kolonier for at gøre en ende på grusomhederne. Der var dog alvorlige afvigelser fra denne noble mission, især fra det franske militærs side. Édouard Guillaumet (1861-1938) indrømmer dette i sin beretning *L’esclavage au Sudan* [Slaveriet i Sudan, o.a.] fra 1895:

De forskellige forsøg på at afskaffe slaveriet havde svækket erobrernes gode vilje. Så der skete det usædvanlige, at når man ikke kunne udrydde det, så brugte man det. Vi bruger de sorte som en slags møntfod, hvormed vi betaler vore soldater, vore tjenestefolk, vore bærere, lige som Samori og Ahmadu. Når vi med magt indtager en landsby, så følger vi traditionen. I vor sidste kampagne

imod Ali-Kari i Mossi ved Bossé, for eksempel, havde vi omringet landsbyen, åbnet en breche i tataen [forstærket mur], og under angrebet dræbt alt, hvad der befandt sig foran os; omkring 7-800 fanatikere. Da affæren var afsluttet, var der omkring 1.200 mennesker tilbage i landsbyen. Alt dette blev de sejrendes bytte, og man fordelte alle fangerne. Officererne havde ret til et vist antal, seks tror jeg, hvoraf to trediedele var til deres *boys*. Soldaterne i Fremmedlegionen fik også deres andel. Og endelig betalte man skytterne, bærerne, og hestepas-serne med denne menneskelige handelsvare.

Alt dette forhindrede, at bekæmpelsen af den arabiske grusomhed blev effektiv og oprigtig. Englænderne havde ellers officielt forpligtet sig til den samme mission over for denne elendighed, som de havde i den nye verden. Men i Afrika handlede de europæiske konsuler ofte selv med elfenben. Ved at tage afstand fra slavehandlen udsatte de sig for selv at blive kritiseret. Slavehandlerne købte sig til pashaernes tavshed ved at forære dem gaver eller partier af slaver. Og pashaernes samvittighed var tydeligvis ikke fintfølelse nok til at undre sig over denne praksis, endsige at tage afstand fra den. Slavehandlerne på disse egne frygtede generelt heller ikke de tyrkiske og engelske autoriteter. Lige som størstedelen af de europæiske instanser foretrak de at lukke øjnene, frem for at være nysgerrige eller indiskrete. Dette skyldtes ofte personlige motiver. Men den 1. august 1890 tvang englænderne officielt (lige som franskmændene havde gjort det i Nordafrika) Zanzibars sultan til at bekendtgøre et dekret, der forbød handlen med slaver. Araberne tog det meget ilde op og organiserede en stor demonstration foran sultanens palads, hvor proklamationen blev revet i stykker. Andre proklamati-

oner blev efterfølgende hængt op på arabisk og engelsk, mens soldater holdt vagt. Samtidigt skrev den britiske presse, for at dække sig ind, at slavehandlen aldrig havde været mere indbringende i Østafrika, efter at nogle områder her var blevet underlagt Tyskland. Med den tids rivalisering imellem kolonimagterne var det bekvemt at anklage konkurrenterne.

Aviserne i Berlin svarede tilbage ved at erklære, at Wilhelm II's regering aldrig havde haft til hensigt at afskaffe slaveriet øjeblikkeligt i alle dets former. Tværtimod havde regeringen i Rigsdagen erklæret, at den ville foreslå en gradvis ændring af situationen, idet den ville tage hensyn til de lokale sæder og skikke, hvorved den kunne undgå en revolution blandt araberne på Zanzibar. Kort sagt, så blev der fra begge sider fremsat falske argumenter for at undgå at ændre noget.

England og Tyskland beredte sig imidlertid på at iværksætte en søblokade ved den afrikanske østkyst. Men deres krigsskibe var aldrig talrige nok til at kunne standse slavehandlerne. Hele flåder sejlede illegalt på Nilen med falske europæiske flag i toppen af masten. Men disse skibe blev ikke opbragt på trods af, at de transporterede slavehandlere og havde fanger gemt i lasten. Transporterne gav en stor fortjeneste til de handlende og til de korrumperede myndigheder, der altid havde en god undskyldning for at lukke øjnene. Man mener, at der i 1870 ankom 30.000 fanger til markedet i Khartoum, som derefter blev transporteret i skibe til den arabisk-muslimske verden. Slavehandlen i Sudan og Nildalen skete ved Det Osmanniske Riges grænser, med de tyrkiske myndigheders og funktionærers medviden. Det var ikke kun en afskyelig forbrydelse, men også et åbenbart brud på osman-

nisk lovgivning. Efter deres lands officielle ophævelse af slavehandlen og af slaveriet, løj de lokale autoriteter og bedrog skamløst Europa og verden; naturligvis med deres medviden. Et populært ordsprog i Nubien lød: ”Græsset gror ikke der, hvor tyrken har sat sin fod.”

Takket være visse personlige initiativer er der grund til ikke at fortvivle på menneskehedens vegne. Den modige og generøse hollandske kvinde Alexandrine Tinné var oprørt over alt dette hykleri. Hun førte i 1863 en ekspedition til Nildalen for at skaffe vigtige informationer om de arabiske slavehandlers aktiviteter.

En dag blev hun i Berber vidne til ankomsten af et skib ladet med afrikanske fanger. Broderen til den amerikanske konsul i Khartoum og en af generalguvernørens forbundsfæller var besynderligt nok om bord på skibet. Hendes undersøgelse afslørede, at de 21 fanger (15 unge piger og 6 drenge) i virkeligheden var pashaens ejendom. Hun udfærdigede en rapport med alle nødvendige detaljer. Dette tvang guvernøren til at få de ulykkelige fanger frigivet efter ordre fra Isma'il Pasha, eftersom Tyrkiet officielt havde ophævet slavehandlen og slaveriet. Men Tinné blev kort efter dræbt i tuaregernes land.

Englændernes tvetydige politik var i virkeligheden mere fokuseret på at opretholde et stort imperium end at opnå en hurtig afslutning på den arabisk-muslimske slavehandel. Der fandtes imidlertid heroiske og oprigtige tilhængere af neger-slaveriets ophævelse blandt majestætenes undersåtter. Blandt dem, der risikerede deres liv for på ganske uselvsk vis at tjene

en ædel sag, skal nævnes kommandant Samuel Baker og den berømte general Henry Gordon. De gennemførte håndfaste aktioner for at standse menneskejagten. Samuel White Baker havde i Øvre Nildal været vidne til slavehandlens rædsler. Det inspirerede ham til ideen om en stor kampagne, som han satte sig i spidsen for. Hans far, der var sukkerkøbmand, bankmand og skibsejer havde givet ham en god opdragelse, en veludviklet retfærdighedssans, samt sans for eventyr og rejser. I 1868 fremlagde han for Egyptens vicekonge (khediven) et projekt for tilbageerobring af landområderne imellem Nilen og De Store Søer for her at etablere et egyptisk overherredømme, afskaffe slavehandlen, og indføre lovregler for karavanetransporterne. Khediven accepterede Bakers planer, udnævnte ham til pasha og satte ham i spidsen for en lille hær, udstyret med floddampere og rigeligt forsynet med proviant. Ekspeditionen tog af sted i slutningen af 1869 og ankom den 7. juni 1870 til Khartoum. Her mødte den en uforsonlig fjendtlighed fra guvernøren og fra rige slavehandlere, som i alvorlig grad besværliggjorde dens operationer.

Da ekspeditionen begav sig op ad floden, måtte den kæmpe imod naturlige forhindringer. I Den Hvide Nil var der en lang og dyb zone med en tæt bevoksning af vandplanter, en sandpestilens af sump, hvor de fleste af Bakers rejsefæller bukkede under for malariaen. Det var kun med besvær at han selv den 15. april 1871 nåede frem til Gondokoro. Baker opførte her en by, som han navngav Ismailia. Han erklærede krig imod Baris indbyggere og besejrede dem. Efter energisk at have dæmpet uroligheder blandt sine egne soldater genoptog Baker i slut-

ningen af 1871 sin rute sydpå med en stærkt reduceret karavane. Han rejste langs med Nilen, drog igennem Madi og oprettede en tilbagetrukket lejr ved Fatiko, hvorfra han opererede imod slavehandlerne. Herfra trængte han frem til Marindi i Unioro-landet, hvor han tog kampen op mod slavehandlere. Det lykkedes for Baker at standse de forfærdelige menneskejagter i området midlertidigt og at indlemme disse vidtstrakte og smukke egne i Egypten.

Men det varede ikke ved. Efter at Baker var rejst, og Gordon var blevet dræbt under "mahdiens" indtagelse af Khartoum i 1885, fik tilhængerne af mahdien, en fanatisk arabisk-sudanesiske mystiker, frit spillerum til deres kriminelle overgreb, og frem til deres nedkæmpelse i 1898 hærgede de Nilområdet med deres menneskejagter. Araberne begik de værste forbrydelser i Afrika, men de begik dem i den faste overbevisning, at de var tro mod de islamiske principper, der tillod slaveriet. De mente, at deres skikke og religiøse traditioner var stærkere end nogen jordisk lov. Da deres handlinger var billiget af deres egne regeringer, behøvede de kun at frygte de europæiske krigsskibe. Men den tyrkiske besættelse havde skabt en sådan elendighed og lidelse i befolkningen, at den for at overleve var nødt til at ty til tyverier og plyndringer. Mændene var parate til at sælge sig selv til hvilken som helst forbrydelse, og de europæiske magter vidste udmærket besked om dette. Mens slavehandlerne overfaldt i kontinentets indre ikke havde andre vidner end ofrene og deres bødler, så var dette ikke tilfældet i Nilområdet, hvor de europæiske magter havde agenter og konsulere til at holde sig underrettede. Men alle den egyptiske regerings repræsentanter, som var de første

til at tjene på slavehandlen, betragtede svøben som en nyttig institution.

Det er imidlertid sandt, at nogle europæiske intellektuelle gav de arabisk-muslimske lande en god omtale. Michelet beklagede således ligefrem Karl Martells sejr over araberne ved Poitiers i 732. Frankrig ville ifølge Michelet have vundet ved at blive muslimsk. Den britiske historiker Basil Davidson (født 1914) havde på sin tid ikke adgang til tilstrækkelig information om arabernes overgreb i Afrika, og han bagatelliserede derfor ganske enkelt deres forbrydelser. Således skrev han:

Omfanget af den oversøiske slavehandel overstiger alt, hvad der tidligere eller sidenhen er foregået af lignende art, hvilket gør begivenheden til noget helt unikt; det var et chok for Afrika. Det overstiger slavehandlen over landjorden, som længe var blevet praktiseret af arabere og i mange negerlande, der havde husslaver i stenalderens feudale Afrika. Det var langt mere end den overfladiske forblødning, som slavehandlen over landjorden repræsenterede. Det var helt anderledes, i dets katastrofale konsekvenser og i den underlæggelse af svage folk under stærkere folk, som var konsekvensen af krigene og de afrikanske erobringer.

Også i nyere tid findes der repræsentanter for denne udlægning, så som Henri Brunschwig, når han hævder:

Sammenlignet med den regelmæssige og kontinuerlige strøm, som igennem mere end tre århundreder førte afrikanere til Amerika, minder den gamle asiatiske eller transsahariske slavehandel uanset sit omfang snarere om en drypvis udvandring.

Mens disse geniale refleksioner udfoldede sig i en uendelig afstand fra realiteterne, fortsatte afrikanernes lidelseshistorie – og den var lige så reel som middagsolen. Der var ikke længere nogen region, der blev skånet. Niger befandt sig for eksempel i et knudepunkt for handelsruterne, der forbandt det sorte Afrika med Maghreb og Bornu og med markederne i de forskellige hausa-byer så som Kano.

De lokale herskere deltog også i handlen med Nordafrika. Her følger en hjerteskræende øjenvidneberetning fra David Richardson, der er citeret af A. Salifou:

En lang række slaver, som var udbytte fra plyndringer, bevægede sig imod byen anført af en enkelt vogter til hest. Der findes ikke noget mere frygteligt syn. Jeg blev svimmel ved at se på det. Her var der et lille nøgent barn, der løb helt alene. Der var der mødre, som pinefuldt bevægede sig fremad med diende børn. Længere væk var der piger i forskellige aldre, gamle med hovedet bøjet mod jorden, gamle kvinder der støttede sig til lange stokke og kun besad skyggen af liv. Herefter kom unge robuste mænd, der var bundet til hinanden med kæder om halsen. Det totale antal af disse ulykkelige fanger var næsten tre tusind.

På denne måde betalte Damagarams hersker sin gæld til de arabiske handelsfolk.

I det 19. århundrede var de ulykkelige fangers deportationsrute flyttet fra Timbuktu til Fezzan. Sheiken i Fezzan havde siden 1626 betalt en årlig afgift på 4000 mitkal, halvdelen i guldstøv og halvdelen i fanger (cirka 70). Trods bestræbelserne på at ophæve slaveriet, så tyder alt på, at det endnu tog lang tid, inden ondet var definitivt udryddet. Ud over det

”samarbejde”, som de arabiske muslimer pålagde de omvendte afrikanske ledere, så kunne de også regne med de europæiske opdagelsesrejsendes meddelagtighed, når disse fandt på undskyldninger for slaverisystemet. De arabisk-muslimske slavehandlere blev af disse endda fremført som velgørere over for stakkels afrikanere. Englænderen John Fryer Thomas Keane (1854-1937), der besøgte Arabien i 1881, var en af disse mænd. Han observerede ikke uden en vis kynisme:

Negeren befinder sig dér (i Arabien) på sin rette plads, nemlig som en nyttig arbejder, der er let at styre. Negrene er portnere og vandbærere, de udfører det vigtige arbejde i Mekka. Lykkelige, raske, velnærede, velklædte (i henhold til Mekkas normer). Det er slaver, der er stolte af deres herskere, i et land, hvor man ’kun ærer slaven efter herren’. Østens slaveri har en indflydelse, der løfter sindet hos tusinder af mennesker. Uden den indflydelse tilbringer hundredtusinder af sjæle deres liv i denne verden som vilde, der knap nok er dyrene overlegne. De andre er i det mindste mænd, og nyttige mænd, sommetider endda overlegne mænd.

Hvis den arabiske slavehandel kunne udøves åbent, så ville den være mere human, og fra et filantropisk synspunkt ville det være godt for mange medlemmer af menneskeracen. Da enhver veletableret by i det udstrakte Arabien, der er under tyrkisk eller lokal dominans, har et slavemarked at forsyne, kan vore største bestræbelser kun få efterspørgslen og prisen til at stige. Bevis: En mandlig voksen slave kunne være købt for 40 dollar i Mekka for fire år siden; han er i dag 60 dollar værd. Jeg foregiver ikke at benægte, at der er dårlige sider ved det arabiske slaveri, men det påvirker ikke negeren, når han først er slave. Og negeren selv kan på denne måde bringes fra et stadie som en vild, der lever et liv fra hån-

den til munden, til et stadie som et rentabelt medlem af samfundet, som en solid og føjelig håndværker. Hvilket forekommer at være en situation, som naturen har skabt ham til.

Dette var naturligvis en ren teoretisk forestilling. Men skadelig nok til at bedrage den offentlige vestlige opinion ved at spænde ben for abolitionisternes arbejde på stedet. Så mens abolitionisterne arbejdede for slaveriets ophævelse, så fortsatte eksporten, værre end nogensinde før, af afrikanere til markederne i Den Persiske Bugt og i Arabien.

Alene mellem 1864 og 1890 drænedes den arabisk-muslimske slavehandel det sorte kontinent for flere mennesker, end europæerne nogensinde havde gjort det inden for et århundrede. Hvis de europæiske magter havde oprettet en reel søblokade omkring Den Arabiske Halvø, ville det have været tilstrækkeligt til effektivt at forhindre enhver indførsel af afrikanske fanger til den arabisk-muslimske verden. Slavehandlens afslutning ville med stor sikkerhed have ført til en ændret adfærd. Det ville have tvunget denne dystre tidsalders arabere til at lære at arbejde ærligt og at leve af egne kræfter med egne midler i stedet for at affolke det sorte kontinent for at kunne opretholde et bestialsk slavesystem.

